

KRAJOWY OŚRODEK
BADAŃ I DOKUMENTACJI ZABYTEKÓW
NATIONAL HERITAGE BOARD of POLAND

WOJEWODA OPOLSKI

Waloryzacja zabytkowego zasobu wsi województwa opolskiego cele, metody, praktyka

Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie

Publikacja współfinansowana ze środków UE, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich
w ramach Schematu III Pomocy Technicznej Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013.
Instytucja Zarządzająca Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013: Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi

SPIS TREŚCI

I. Wprowadzenie.....	str. 3
II. Kalendarium pracy Zespołu.....	str. 5
III. Prace ROBIDZ w Opolu wykonane w ramach pracy Zespołu.....	str. 6
IV. Metoda ustalania zasobu kulturowego wsi w województwie opolskim.....	str. 7
V. Wartości dziedzictwa kulturowego wsi.....	str. 9
Tablice	str. 16

Opracowanie:

Agnieszka Sałyga – Rzońca
Maria Burian

Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków w Opolu

45-023 Opole, ul. Krawiecka 13 I piętro
tel./fax: 077 453 65 30
tel. 077 423 01 74, 077 423 01 84
e-mail: robidz.opole@kobidz.pl
www.kobidz.pl

Ryszard Wilczyński, Wojewoda Opolski

WOJEWODA OPOLSKI

fotografie: okładka „Jemielnica z lotu ptaka” fot. Jacek Kozyra
Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków w Opolu, Wojewoda Opolski

Waloryzacja zabytkowego zasobu wsi województwa opolskiego cele, metody, praktyka.

I. Wprowadzenie

W styczniu 2008 roku Wojewoda Opolski, Ryszard Wilczyński podjął inicjatywę wszczęcia prac zmierzających do zwiększenia ochrony dziedzictwa kulturowego wsi opolskiej i poprawy stanu jego zachowania, widząc w tym możliwość i potrzebę uzupełnienia działań odnowy wsi prowadzonej w ramach programu regionalnego.

Stan ochrony prawnej obszarów wiejskich kształtował się wówczas nadzwyczaj skromnie:

- 4 wsie (układy ruralistyczne lub ich fragmenty) były wpisane do rejestru zabytków,
- w całym województwie mieliśmy tylko jeden Pomnik Historii – *Góra Świętej Anny* – *komponowany krajobraz kulturowo- przyrodniczy*,
- brak w województwie parku kulturowego,
- jedynie ok. 33% terenu województwa posiadało aktualne miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, które są główną formą ochrony prawnej stosowaną dla zabytkowych obszarów wiejskich. 49 z 70 gmin posiadało Gminną Ewidencję Zabytków; 14 z 70 gmin posiadało Program Opieki nad Zabytkami.

Wojewoda Opolski zaprosił do współpracy instytucje kultury oraz uczelnie wyższe. W skład Zespołu Doradczego ds. Zachowania Dziedzictwa Kulturowego Wsi i Ochrony Wiejskiego Krajobrazu weszli:

Przewodniczący – Wojewoda Opolski Ryszard Wilczyński

Wiceprzewodnicząca – Opolski Wojewódzki Konserwator Zabytków Iwona Solisz

Wiceprzewodnicząca – Dyrektor Regionalnego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków w Opolu Maria Burian

Członkowie, przedstawiciele poszczególnych instytucji:

Regionalnego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków – Agnieszka Sałyga – Rzońca, Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu (Instytut Architektury Krajobrazu) – dr Zbigniew Kuriata, dr Irena Niedźwiecka – Filipiak, Uniwersytetu Wrocławskiego (Instytut Historyczny) – prof. Jan Kęsik, Politechniki Opolskiej (Wydział Budownictwa) – prof. Piotr Obracaj, dr Andrzej Marynowicz, Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Nysie (Instytut Konserwacji Zabytków) – Małgorzata Korpała, Centrum Badawczo – Edukacyjnego Konserwacji Zabytków dla Opolszczyzny w Nysie – Renata Szelwach, Departamentu Rolnictwa i Rozwoju Wsi Urzędu Marszałkowskiego – Mariola Szachowicz, Ewa Wróbel, Adela Sikora, Departamentu Kultury, Sportu i Turystyki Urzędu Marszałkowskiego – Maria Głogiewicz, Muzeum Wsi Opolskiej – Jarosław Gałęza, Elżbieta Wijas – Grocholska, Muzeum Śląska Opolskiego – Urszula Zajączkowska, Małgorzata Goc oraz architekt urbanista – Jerzy Przybyła.

Prace zespołu sformalizowano zarządzeniem nr 138/2009 z dnia 19 sierpnia 2009 r. w sprawie powołania Zespołu Doradczego ds. Zachowania Dziedzictwa Kulturowego Wsi i Ochrony Wiejskiego Krajobrazu.

Zakres zadań i celów zespołu został sformułowany następująco:

1. Zachowanie szczególnie cennych wiejskich wartości kulturowych: zarówno układów ruralistycznych, jak i poszczególnych zespołów czy zagród: weryfikacja zasobów, wartościowanie, wybór najefektywniejszej formy ochrony, określenie niezbędnych do wykonania działań doraźnie chroniących wartości danego układu ruralistycznego, obejmowanie ochroną prawną wytypowanych zespołów.
2. Wypracowanie szczegółowych zasad ochrony wiejskiego dziedzictwa Opolszczyzny, zwłaszcza w kontekście zachowania lokalnego krajobrazu oraz regionalnego stylu form architektonicznych w formie wytycznych do:
 - a) miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego,
 - b) programów opieki nad zabytkami.
3. Wspieranie działań samorządów i lokalnych społeczności mających na celu podniesienie rangi obiektów i zespołów zabytkowych:
 - a) działania na rzecz tworzenia parków kulturowych.

Przyjęto następujący program działań:

1. Rozpoznanie dorobku instytucji zajmujących się problematyką.
2. Zbadanie zabytkowego zasobu wsi opolskiej w terenie.
3. Dokumentacja i waloryzacja tego zasobu.
4. Propozycje działań ochronnych.
5. Aktywizacja społeczności lokalnej, działania edukacyjne (przy wykorzystaniu działających programów odnowy wsi i Leader).

II. Kalendarium pracy Zespołu:

23 stycznia 2008 r.

Poszczególne Instytucje przedstawiły swoją dotychczasową pracę na rzecz zachowania zasobu kulturowego wsi woj. opolskiego i wymienili się doświadczeniami. Ustalono, że opracowania dotyczące dziedzictwa kulturowego wsi opolskiej zostaną przekazane do archiwum Regionalnego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków w Opolu.

12 czerwca 2008 r.

Pani Wojewódzki Konserwator Zabytków po uzgodnieniu z Wojewodą Opolskim przedstawiła Koncepcję działań konserwatorskich w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego wsi opolskiej:

1. Ustalenie szczególnie cennych wiejskich wartości kulturowych: zarówno układów ruralistycznych, jak i poszczególnych zespołów czy zagród.
 2. Wypracowanie szczegółowych zasad ochrony wiejskiego dziedzictwa Opolszczyzny.
 3. Wspieranie działań samorządów i lokalnych społeczności mających na celu podniesienie rangi obiektów i zespołów zabytkowych.
- Przeanalizowano przedstawiony przez Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków projekt formularza inwentaryzacji zasobu kulturowego wsi wraz z listą szczególnie cennych układów ruralistycznych Opolszczyzny, wytypowanych do inwentaryzacji. Przeprowadzono dyskusję nad treścią formularza i listą wytypowanych miejscowości.

16 września 2008 r.

Spotkanie robocze Zespołu ds. Zachowania Dziedzictwa Kulturowego Wsi i Ochrony Wiejskiego Krajobrazu odbyło się w Ośrodku Formacyjno – Wypoczynkowym „Skowronek” w Głucholazach w ramach Forum konserwatorsko – samorządowego z następującą tematyką:

- dyskusja nad przygotowanym przez ROBiDZ w Opolu zestawieniem wsi województwa opolskiego o wysokich walorach zabudowy i ukształtowania przestrzennego wymagających ochrony;
- ustalenie sposobu pozycjonowania wsi w ramach kategorii: wybitne, unikalne, wyróżniające w regionie, reprezentatywne;
- przedstawienie przygotowanej przez ROBiDZ ankiety dla poszczególnych wsi, do umieszczenia na stronie www Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków oraz do rozdania instytucjom do wypełniania.

17 marca 2009 r.

Spotkanie dla gminnych koordynatorów programu Odnowy Wsi. Wśród prelegentów największą grupę stanowili członkowie Zespołu ds. Zachowania Dziedzictwa Kulturowego Wsi i Ochrony Wiejskiego Krajobrazu:

- Opolski Wojewódzki Konserwator Zabytków Iwona Solisz wygłosiła referat pt. *Realizacja działań na rzecz zachowania wsi o wysokich walorach zabudowy i ukształtowania przestrzennego*;
- dr hab. inż. Piotr Obraczaj z Politechniki Opolskiej przedstawił referat *Dominanta i subdominanta w krajobrazie wiejskim - próby odtworzenia*;
- Dyrektor Regionalnego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków Maria Burian przedstawiła referat pt. *Europejskie Dni Dziedzictwa, jako element edukacji historycznej i kulturalnej mieszkańców Opolszczyzny*.

06 kwietnia 2009 r.

Podsumowanie rocznej pracy zespołu. Dyrektor ROBiDZ w Opolu Maria Burian przedstawiła prezentację *Zabytkowe wsie województwa opolskiego. Analiza zebranych ankiet pod kątem materiału badawczego i danych uzyskanych na ich podstawie*. Odbyła się dyskusja, w czasie której członkowie Zespołu omówili sposób oceny i weryfikacji informacji zawartych w tabeli (formularzu inwentaryzacyjnym).

27 października 2009 r.

- Prezentacja wyników waloryzacji zasobów dziedzictwa kulturowego – ROBiDZ w Opolu;
- Wnioski z przeprowadzonej weryfikacji z określeniem najcenniejszych wsi województwa opolskiego – na podstawie opracowanych materiałów – ROBiDZ w Opolu;
- Omówienie działań zmierzających do uznania za Pomnik Historii zabytkowego układu ruralistycznego wraz z pocysterskim zespołem klasztorno–kościelnym w Jemielnicy.

22 lutego 2010 r.

- Wojewoda Opolski Ryszard Wilczyński zaproponował tryb i zakres dalszej pracy zespołu w tym zorganizowanie konferencji informacyjno – promocyjnej pt. *Dziedzictwo kulturowe wsi opolskiej – stan, ochrona i perspektywy*. Konferencja ma dopomóc w budowaniu dla Odnowy Wsi społecznego ruchu na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego.
- Wojewódzki Konserwator Zabytków przedstawiła rekomendacje dotyczące form ochrony dla wsi o wartościach wybitnych i bardzo wysokich, przykładowe zadania dla programów opieki.
- Zespół przyjął podział wsi, w których dokonano waloryzacji zasobów kulturowych na trzy grupy:
 - A – miejscowość z zachowanym w pełni, bądź w dużej części historycznym układem przestrzennym,
 - B – miejscowość ze spójnym/jednolitym fragmentem historycznego układu przestrzennego,
 - C – miejscowość z pojedynczymi obiektami architektonicznymi, pojedynczymi cechami i wyróżnikami.

III. Prace ROBiDZ w Opolu wykonane w ramach pracy Zespołu

- Sporządzenie „**Zestawienia wsi województwa opolskiego o wysokich walorach zabudowy i ukształtowania przestrzennego wymagających ochrony**”:
 - Opracowanie wzoru formularza inwentaryzacji zasobu kulturowego wsi (tabeli Zestawienie wsi....) oraz ankiety dla poszczególnych wsi do konsultacji z zespołem
 - Ustalenie i wprowadzenie danych z ankiet do formularza inwentaryzacyjnego dla 112 wsi (II – V 2009)
 - Wykonanie oceny zasobu kulturowego wsi
 - Propozycja punktacji i ustalenie wyników
 - Podział zwaloryzowanych wsi na grupy: A,B,C
- Opracowanie wzoru ankiety dla pojedynczej wsi do umieszczenia na stronie www i przekazanie instytucjom do wypełnienia
- Przeprowadzenie objazdu 16 wsi, z pełną dokumentacją fotograficzną oraz wypełnienie dla nich ankiet inwentaryzacyjnych
- Wykonanie weryfikującego objazdu (wraz z WUOZ) - ponad 120 wsi
- Przygotowanie prezentacji podsumowującej pierwszy etap prac Zespołu „**Zabytkowe wsie województwa opolskiego. Analiza zebranych ankiet pod kątem materiału badawczego i danych uzyskanych na ich podstawie**”.
- „**Europejskie Dni Dziedzictwa jako element edukacji historycznej i kulturalnej mieszkańców Opolszczyzny**” – prezentacja na spotkanie gminnych koordynatorów programu Odnowy Wsi
- „**Park kulturowy – szczególna forma ochrony prawnej**” prezentacja na Forum konserwatorsko – samorządowe w Głuchotazach
- Przygotowanie materiału na spotkanie Zespołu w dniu 22.02.2010 r. zawierającego:
 - spostrzeżenia i wnioski
 - wskazówki dla ochrony
 - charakterystykę zagród w poszczególnych powiatach
 - detal i charakterystyczny materiał budowlany
- Tekst i fotografie do niniejszej broszury informacyjnej na Konferencję „Dziedzictwo kulturowe wsi opolskiej – stan, ochrona i perspektywy”

IV. Metoda ustalania zasobu kulturowego wsi w województwie opolskim

1. Formularz inwentaryzacji zasobów

Wykonana dla 120 miejscowości inwentaryzacja zasobów kulturowych wsi województwa opolskiego ma charakter nowatorski i pilotażowy.

Wykonano zestawienie elementów i cech, obecnych we wsiach na terenie województwa opolskiego będących dziedzictwem kulturowym, cennym pod względem historycznym, zasługującym na ochronę i atrakcyjnych dla tworzenia oferty miejscowości pod kątem gospodarczym (np. turystycznego wykorzystania zasobów wsi).

Przygotowano formularz „Zestawienie wsi województwa opolskiego o wysokich walorach zabudowy i ukształtowania przestrzennego wymagających ochrony” (patrz: Tablica 1), będący rozbudowanym zbiorem danych, zawierającym informacje w siedmiu zakresach tematycznych.

I. Dane ogólne.

1. Dane administracyjne.
2. Czas i geneza powstania: fundacje książęce, kościelne, możnowładcze, osady i osiedla związane z przemysłem, inne.

II. Historyczny układ przestrzenny.

- dotyczy układu przestrzennego wsi pod względem organizacji zabudowy i schematu ciągów komunikacyjnych, konstrukcji przestrzeni opartej na wewnętrznych osiach kompozycyjnych, czytelnych, powtarzających się schematach układu zabudowy zagrodowej, budynkach i innych obiektach tworzących pierzeje;

1. Układ przestrzenny wsi: ulicówka, owalnica, mieszany, koncentryczny, wrzecionowaty, inny.
2. Układ zabudowy: pierzeje, czytelny schemat organizacji zabudowy, wewnętrzne osie kompozycyjne i powiązania widokowe, wnętrza architektoniczne.
3. Powtarzający się schemat organizacji zabudowy poszczególnych zagród (układ budynków, położenie ogródków/warzywników).

III. Historyczne obiekty i zespoły architektoniczne.

- dotyczy przede wszystkim istniejącej zabudowy zagrodowej, kościołów i obiektów z nimi związanych, fragmentów miejscowości o spójnym, czytelnym układzie;

1. Budynki: pałac, dwór, klasztor, kościół, plebania, dworzec, karczma, remiza, szkoła, cmentarz, poczta, inne.
Zespoły architektoniczne: zabudowa zagrodowa, folwark.
2. Zabytki przemysłowe: cegielnia, huta, młyn, browar, gorzelnia, inne.
3. Elementy małej architektury: krzyże, kapliczki, bramy, ogrodzenia, dzwonki zmarłych, figury, inne.
4. Elementy infrastruktury: rodzaj nawierzchni dróg (bruk, kamień polny), stacje transformatorowe, studnie, zbiorniki p. pożarowe, inne.

IV. Elementy regionalnego stylu architektonicznego.

- dotyczy dominującej i/lub wyróżniającej techniki budowlanej, stosowanych materiałów, sposobu wykończenia.

1. Dominująca lub wyróżniająca technika budowlana, stosowane materiały budowlane oraz sposób wykończenia ścian: drewno, kamień, cegła, glina, tynk; pokrycie dachu: dachówka ceramiczna, łupek, gont, słoma, inne.
2. Detal i elementy uzupełniające: sztukaterie, detal snycerski, ganki, okiennice, inne.

V. Wartości przyrodnicze.

- dotyczy przede wszystkim roślinności komponowanej, ogrodów przydomowych, a w dalszej kolejności roślinności pojawiającej się spontanicznie (swobodnej lub „dzikiej”) oraz różnego rodzaju obiektów hydrologicznych;

1. Zieleń komponowana: układy alejowe, szpalery, parki, skwery, przedogródki.
2. Zieleń swobodna: pojedyncze drzewa, luźne nasadzenia, naturalne zadrzewienia i zarośla.
3. Obiekty hydrograficzne: jeziora, stawy, rzeki, potoki.

VI. Wartości krajobrazowe.

- dotyczy zewnętrznej ekspozycji układu i jego otoczenia oraz powiązań z krajobrazem zewnętrznym (np. z sąsiednimi miejscowościami);

1. Zewnętrzna ekspozycja układu: panorama wsi (dominanty, zabudowania, układ pól, łąk, miedz, ogrodzeń, inne).
2. Otwarcia widokowe na krajobraz zewnętrzny.

VII. Pozostałe.

1. Pozostałe informacje np. wpisy do rejestru, obecność form i funkcji związanych ze szczególnym użytkowaniem (np. pasieki).

- obejmujące pozostałe, wcześniej niesklasyfikowane wartości i dodatkowe atrybuty (np. wpisy do rejestru zabytków, lokalne tradycje itp.)

Powyższe ujęcie pozwala na ustalenie zasobu kulturowego wsi w pełnym zakresie ukształtowania przestrzennego i walorów substancji materialnej, powiązań z otoczeniem i aspektów środowiskowych. W ten sposób odchodzi od praktyki dostrzegania we wsiach jedynie pojedynczych (zabytkowych) elementów, niejako wypreparowanych z szerszego kontekstu przestrzennego, krajobrazowego i środowiskowego.

2. Ocena zinwentaryzowanych elementów w kontekście wartości historycznych (waloryzacja).

Ankiety inwentaryzacyjne dla poszczególnych wsi zostały wypełnione przez pracowników WUOZ, ROBiDZ w Opolu, Muzeum Wsi Opolskiej oraz innych urzędów i wolontariuszy, na podstawie wyjazdu terenowego i dokumentacji fotograficznej.

Poszczególnym elementom ustalonym i odnotowanym w formularzu przypisano określoną liczbę punktów odzwierciedlającą ich wartość.

Najwyżej punktowano historyczny układ przestrzenny, oceniany pod względem „czystości” zachowania pierwotnego układu i unikatowości (max. 5 punktów) oraz konstrukcję przestrzeni i schemat organizacji zabudowy poszczególnych zagród (5 punktów za każdy element). Elementom regionalnego stylu architektonicznego przyznawano po 3 punkty (za każdy element). Za pozostałe elementy zidentyfikowane w układzie przestrzennym przypisano po 1 punkcie (za element).

Pierwotnie poszczególne układy otrzymywały punkty dodatkowe za obecność obiektów wpisanych do rejestru zabytków, jednak zniekształcały one ogólną ocenę. Ostatecznie na tym etapie zostały pominięte.

3. Objazd uzupełniający i zestawienie wyników.

Kolejną fazą badań była weryfikacja ilościowych wyników pierwszego etapu w formie jakościowej oceny wartości historycznego układu poszczególnych wsi. Zorganizowano objazd wszystkich miejscowości przez zespół o stałym składzie (eliminując w ten sposób rozbieżności oceny wynikające z faktu wykonywania jej przez różne osoby), który dokonał ponownego przeglądu i oceny. Skoncentrowano się na ogólnym wrażeniu, a następnie czytelności układu, cechach charakterystycznych lub typowych – w miarę możliwości określano wyróżniki. Obserwowano również stopień zachowania i przekształceń historycznych elementów, a także kierunki przekształceń.

W ten sposób na wyrażoną sumą punktów ocenę ilościową nałożono ocenę jakościową. Wsie podzielono następująco:

- o wartościach wybitnych (wyróżniających się pod względem kompletności zachowania i oryginalności ogólnego układu przestrzennego, znacznego stopnia zachowania układu zabudowań w obrębie zagród, zabudowy, detalu),
- o wartościach bardzo wysokich (znacznym stopień czytelności i zachowania ogólnego układu przestrzennego, zabudowy, detalu),
- o wartościach wysokich (zachowany w znacznym stopniu ogólny układ przestrzenny, zabudowy zagrodowej, pojedyncze elementy),
- o wartościach dobrych (czytelny ogólny układ przestrzenny, zachowane pojedyncze obiekty architektoniczne i elementy detalu),
- o wartościach umiarkowanych (znaczące przekształcenia w obrębie układu i zabudowy).

Problem skali (wielkości obszaru), na którym zachowały się wartości godne ochrony rozwiązano, dzieląc miejscowości na trzy grupy:

- A – miejscowość z zachowanym w pełni, bądź w dużej części, historycznym układem przestrzennym;
- B – miejscowość ze spójnym/jednolitym fragmentem historycznego układu przestrzennego;
- C – miejscowość z pojedynczym obiektem architektonicznym, pojedynczymi cechami i wyróżnikami.

W grupach A i B oceniana jest organizacja przestrzeni (wspólnej), organizacja w obrębie poszczególnych zagród (przestrzeń prywatna), obecność obiektów o specjalnych funkcjach (kościół, folwark, młyn itp.), występujące zespołowo walory zabudowy. W grupie C natomiast honorowana jest obecność elementów nie tworzących większych układów, jednak zasługujących na wyróżnienie/ podkreślenie ich istnienia (ciekawe pojedyncze budynki mieszkalne i gospodarcze, dawne typy konstrukcji, drewniane ganki, szczyty, dachy, gołębniki, kapliczki, piece, płoty itd.).

W tej fazie prac zespołu ustalono, że lista wsi o istotnych wartościach zasobu kulturowego obejmuje 108 pozycji i nadal wymaga uzupełnień. Zbiorcze zestawienie prac waloryzacyjnych prezentują Tablice 2,3 i 4.

V. Wartości dziedzictwa kulturowego wsi

Niniejszy rozdział stanowi opis wartości zasobów kulturowych wsi poddanych inwentaryzacji według formularza omówionego w rozdziale IV.

1. Układ przestrzenny

1.1 Układ typowy

Najpowszechniej występujące układy to owalnicowy z zabudową wzdłuż dwóch wrzecionowato schodzących się dróg, z placem w środku (np. Jędrzychów niem. *Heidersdorf*), ulicowy z zabudową ustawioną wzdłuż jednej głównej ulicy (np. Pępice niem. *Pampitz*) oraz układ oparty na dwóch równoległych drogach, położonych wzdłuż płynącego środkiem potoku (np. Pilszcz niem. *Piltsch*). Liczne układy zawierają kombinację powyższych powstającą na skutek rozbudowy wsi lub łączenia mniejszych w większą całość (np. Stary i Nowy Las niem. *Alt- Neuwalde*). Ważnym elementem każdego układu przestrzennego są dominanty w formie wież kościołów, pałaców lub dzwonnicy, wskazujące swoim położeniem najważniejsze punkty wsi.

1.2 Układ przestrzenny o cechach unikalnych

Układ okólny – zamknięty, (np. Księżę Pole niem. *Knispel*, Czerwona niem. *Marienau*), w którym promieniście ustawione zagrody tworzą pierścień zabudowań. Wewnętrzną pierzeję stanowią szczyty budynków mieszkalnych połączone bramami przejazdowymi. Plac w środku jest zabudowany lub pozostawiony pusty.

Układ koncentryczny (Pokój niem. *Karlsruhe*), w którym organizacja zabudowy opiera się na sieci promieniście i koncentrycznie ułożonych ulic, ma charakter otwarty, bez wyraźnej granicznej linii zabudowy.

Kolejną, odbiegającą od powszechnego schematu jest układ pasów zagród przedzielonych wąskimi drogami przebiegającymi wzdłuż dłuższej krawędzi, odchodzącymi od głównej drogi w kierunku łąk i pól (np. Kadłub Wolny niem. *Freihöfen*).

1.3 Układ zabudowy wzdłuż ulicy

Podstawę układu stanowi regularna zwarta zabudowa wydłużonych działek, krótszym bokiem przylegających do drogi. Znajdujące się na nich budynki mieszkalne o dwuspadowych dachach, ustawione blisko krawędzi tworzą regularne pierzeje drogi. W ten sposób powstaje w miejscowości charakterystyczne wnętrze - ascetyczne, gdy ściany budynków połączone ogrodzeniami przechodzą w płaszczyznę drogi (np. Jemielnica, Strzeleczyki, Jełowa) lub bardziej urozmaicone, gdy pojawia się pas zieleni (np. Jędrzychów, Krasiejów, Brzezina). Budynki mają jedną lub dwie kondygnacje, czasem dodatkową na poddaszu.

W centrum lub przy rozwidleniu dróg znajduje się często budynek o funkcjach publicznych szkoła, świetlica, zajazd itp. Obiekty te ustawione są przeważnie kalenicowo do drogi, a ich bryła wyróżnia się wśród pozostałej zabudowy.

1.4 Organizacja zagrody

Najpowszechniejszy schemat to zabudowania zlokalizowane wzdłuż krawędzi bocznych i tylnej (na planie litery 'L' lub 'U'). Najpowszechniej występuje długi budynek stojący wzdłuż krawędzi działki. Z przodu znajduje się część mieszkalna, za nią pomieszczenia inwentarskie dochodzące do stodoły ustawionej kalenicowo na końcu zagrody. Na szerszych działkach znajdują się również zabudowania wzdłuż drugiej krawędzi działki. Na wysokości budynku mieszkalnego często stał spichlerz (np. Stary Paczków, Księżę Pole) lub charakterystyczny drugi, mniejszy budynek mieszkalny tzw. wycużny (np. Czeska Wieś, Wierzch). Na podwórzu rzadko można zobaczyć takie obiekty jak ustępy z gołębnikami na dachu, czy gnojowniki, (np. Złotogłowiec, Jasienica Dolna, Osiek Grodkowski).

Nieodłącznym jej elementem jest również ogród warzywny umieszczany w miarę możliwości z przodu zabudowy (np. Iglowice, Chrzelice, Piorunkowice, Pilszcz), a w przypadku jej braku - z tyłu oraz sad lokalizowany najczęściej za stodołami (np. Mańkowice, Czeska Wieś).

Szczególnym typem zagrody są, coraz rzadziej spotykane, masywne zagrody typu frankońskiego (XVIII/XIX w.). Z okazałą zabudową mieszkalną i gospodarczą zamkniętą od frontu bramą przejazdową i bogatymi zdobieniami elewacji. Pozostałości tej zabudowy występują w powiecie głubczyckim (np. Pilszcz, Księżę Pole). Linia zabudowy kształtowana w oparciu o ściany budynków połączone murowanymi bramami przejazdowymi pojawia się również w skromniejszych zespołach zagród. Obecnie zachowane są jedynie pojedyncze kompleksy takiej zabudowy oraz liczne zachowane we fragmentach.

Kolejnym schematem zabudowy, charakterystycznym dla młodszych układów lub ich fragmentów jest zagroda występująca najczęściej w północno - wschodniej i wschodniej części województwa. Budynek mieszkalny jest ustawiony kalenicowo do drogi, a zabudowania gospodarcze równoległe do niego z tyłu oraz z boku, kalenicowo do drogi. Część ogrodowa znajduje się zazwyczaj z przodu lub całkiem z tyłu, za budynkami gospodarczymi.

2. Historyczne obiekty i zespoły architektoniczne

2.1 Zabudowania wiejskie

Na podstawie przeprowadzonego przeglądu wsi można określić najbardziej typową formę architektoniczną mieszkalnego budynku zagrodowego. Jest jedno lub dwukondygnacyjny budynek na planie wydłużonego prostokąta, niejednokrotnie sięgający stodoły stojącej na krańcu działki. Składa się z części mieszkalnej od strony ulicy i części gospodarczej w tyle. Całość nakrywa wspólny dwuspadowy dach. Najbardziej reprezentacyjna elewacja (zazwyczaj szczytowa) historycznie posiadała bogatą dekorację, przechodzącą w formie uproszczonej na ścianę boczną (podwórzową). Wszystkie obiekty architektoniczne w obrębie jednej zagrody stanowiły spójną stylistycznie całość. Kompletnie przykłady takiej zabudowy są dziś coraz rzadsze, jednak istnieje nadal grupa zabudowań z częściowo zachowanymi poszczególnymi elementami. Wśród zachowanych obiektów można zaobserwować zróżnicowanie zabudowy ze względu na materiał, z którego jest wykonana i sposób wykończenia. Najpowszechniej występują budynki wykonane z cegły ceramicznej pokrytej warstwą tynku lub nie.

Nietynkowana 'czerwona zabudowa' dominuje w północnej, północno - wschodniej i centralnej części województwa (np. Fałkowice, Jasienie, Jełowa, Radawie, Zakrzów Turawski), czasem z dodatkiem kamienia polnego, wapiennego, sporadycznie rudy darniowej (np. Bodzanowice, Minkowskie). Na pozostałym obszarze ściany budynków wykańczane są tynkiem. Na obszarze występowania kamienia wapiennego jest on powszechnie wykorzystywany, jako materiał budowlany (np. Centawa, Kamień Śląski, Dębie). Niezwykle rzadko spotkać można, niegdyś powszechną, zabudowę w konstrukcji szkieletowej (np. Pokój, Różyna, Goworowice, Zakrzów Turawski). Zabudowania zagrodowe pod względem materiałów i wykończenia nawiązującą do budynków mieszkalnych.

Wśród objętych badaniami wsi dostrzec można terytorialne zróżnicowanie zabudowy pod względem wielkości, która jest odzwierciedleniem potencjału gospodarczego okolicy.

2.2 Kościoły

Budynki te zazwyczaj należą do najstarszych we wsi. Otoczone są murem, w obrębie którego znajdują się dawne lub czasem czynne jeszcze cmentarze. Ze względu na specyficzną funkcję i szczególną opiekę obiekty te reprezentują przekrój technik budowlanych stosowanych na terenie województwa. Występują kościoły drewniane, murowane a nawet wykonane z kamienia. Szeroki jest również ich wachlarz stylistyczny związany z czasem powstania (np. Strzelniki, Obórki, Michałów, Zakrzów Turawski, Centawa, Fałkowice).

2.3 Inne zabudowania

Wśród budynków na terenie wsi znajdują się również obiekty niewchodzące w skład zagród, odgrywające istotną rolę w układzie. Są to siedziby urzędów, szkoły, świetlice, remizy strażackie. Jako obiekty publiczne otrzymywały również ozdobne wykończenie nawiązujące z jednej strony do stylistyki czasu powstania z drugiej dopasowane do zabudowy już istniejącej.

2.4 Zespoły architektoniczne

W układach ruralistycznych województwa opolskiego często występują folwarki, zazwyczaj połączone z założeniem pałacowo – parkowym. Ich stylistyka charakteryzowała się dużą zmiennością. Obiekty te nie nawiązywały do pozostałej zabudowy wiejskiej (z wyjątkiem obiektów sakralnych) pełniły głównie rolę dominant.

Podobną rolę w przestrzeni pełniły zabudowania przemysłowe. Ich forma architektoniczna uwzględniała panującą stylistykę jednak ich skrajne położenie nie akcentowało ważnych miejsc w układzie.

2.5 Elementy małej architektury

Dla wsi opolskiej bardzo ważnym elementem w przestrzeni są wszelkiego rodzaju obiekty związane z wiarą i życiem duchowym tj. kapliczki, krzyże, figury świętych, dzwonki zmarłych. Najliczniejszą grupę stanowią kapliczki. Przyjmują one różne formy. Od drobnych elementów na elewacji, poprzez niewielkie kapliczki słupowe, po duże kaplice kubaturowe w formie przybudówek, pomieszczeń w większych budynkach, czy obiektów wolnostojących. Stylistyka tych największych często nawiązuje do obiektów znajdujących się w sąsiedztwie lub są świadkiem dawnej stylistyki, która została już wyparta.

Obiektami występującymi w przestrzeni wsi są słupowe stacje transformatorowe pochodzące z początku XX wieku. Mimo funkcji technicznych, jako element zabudowy stylistyką wykończenia nawiązywały do ówczesnej zabudowy.

2.6 Ulice

Przebieg głównych dróg w obrębie wsi nie uległ przekształceniu jednak wiele z nich straciło lokalny charakter i zostało rozbudowane na potrzeby ruchu tranzytowego. W wielu miejscowościach główne ulice, jeszcze przed 1945 rokiem, były brukowane (np. Pępice, Krasiejów, Jełowa, Jasienica Dolna). Drogi boczne zazwyczaj pozostawały ziemne. Brukowano również podwórza. W miarę możliwości główne drogi obsadzano szpalerami drzew. Współcześnie większość ulic wiejskich ma nawierzchnię asfaltową. Coraz częściej ruch pieszy oddzielany jest od kołowego i przenoszony na chodniki.

3. Elementy regionalnego stylu architektonicznego

3.1 Przestrzeń

Obszar województwa opolskiego charakteryzuje wysokie uporządkowanie przestrzeni wynikające z tradycji i dawnych, przestrzeganych regulacji urzędowych. Współczesny rozwój często wywołuje zmiany pozostające w sprzeczności z historycznym stanem równowagi architektonicznej.

3.2 Materiał

Regionalizm zawiera się również w stosowanym materiale budowlanym. Na południowy – wschód od Opola powszechnie używany do budowy domów, murków itp. jest kamień wapieniany. Obiekty z niego wykonane posiadają często kontrastowe pasy z cegieł, czy opaski wokół otworów okiennych i drzwiowych. W okolicach Namysłowa można spotkać połączenie cegły ceramicznej z rudą darniową. Cechą zabudowy w centralnej, północnej i północno-wschodniej części jest znaczący udział zabudowy z cegły ceramicznej nietynkowanej, z bogatym wątkiem ozdobnym. W powiatach nyskim, brzeskim i namysłowskim można spotkać najczęściej nieliczne już obiekty wykonane w konstrukcji szkieletowej powstałe w XVIII/XIX w. W Zakrzowie Turawskim i Igłowicach mamy przykład XX-wiecznego budownictwa wzorowanego na tradycyjnym. Południowa i południowo – zachodnia część województwa kojarzona jest z okazałą zabudową mieszkalną dwu, a nawet trójkondygnacyjną, z bogatym detalem ozdobnym oraz dostosowanymi do niej proporcjami zabudowaniami gospodarczymi.

3.3 Detal

Kolejnym elementem jest detal ozdobny na elewacjach. Przybiera on formę opasek okiennych i drzwiowych, gzymsów nad i podokiennych, gzymsów oddzielających poszczególne kondygnacje, sztukaterii o motywach roślinnych. Ozdobną formę przybierają również elementy użytkowe tj. okiennice, ganki, stolarka okienna i drzwiowa, kratki wentylacyjne, dachy. Zasada ta nie pomija również budynków inwentarskich. Powszechnie występującym elementem są kapliczki umieszczane w szczytach budynków.

3.4 Bramy i ogrodzenia

Ważnym elementem budującym charakterystyczny wizerunek wsi opolskiej są bramy i ogrodzenia. Najprostszą, a zarazem ponadczasową formą jest płot z drewnianych sztachet, jednak wyróżnikiem są mury z bramami przejazdowymi łączące sąsiednie budynki. Mury wykonane z cegły lub kamienia mogą być wykańczone tynkiem. Ceglane niejednokrotnie ozdobione są, podobnie jak budynki, ozdobnymi wątkami. W uproszczonej wersji w ogrodzeniu murowane są tylko słupki natomiast przesłta wykonane są z drewnianych desek. Ogrodzenia wysunięte przed zabudowę otaczające również ogródek mają formę ażurową. Najczęściej wykonane są z pionowych desek, czasem z przesł z elementów metalowych z dodatkiem siatki. Szczególnie atrakcyjną formę mają ogrodzenia wykonane z metalowych prętów połączonych fantazyjnymi klamrami i elementami kutymi (najczęściej obserwowane w miejscowościach powiatu brzeskiego). Bramy przejazdowe mają obecnie zazwyczaj prostą formę murowaną, z półkolistym otworem i drewnianymi wrotami, dawniej często były ozdobiane bogatym detalem w formie tralek, gzymsów, sztukaterii, który zachował się w ograniczonym zakresie. Brama przejazdowa bywa wykonana w całości z elementów drewnianych, które również posiadają motywy ozdobne.

4. Wartości przyrodnicze

Czynnikiem niejednokrotnie mającym zasadniczy wpływ na kształt układu i jego lokalizację są uwarunkowania przyrodnicze. Ukształtowanie terenu (pagórek, dolina, zbocze) decydowało o układzie zabudowy w obrębie zagród, położeniu ogródków, a także podziale pól.

4.1 Obiekty hydrograficzne

Wszelkiego rodzaju rzeki, potoki, jeziora i stawy pełniły dawniej ważną rolę w funkcjonowaniu wsi. Potoki przepływające przez środek układu przyczyniły się do powstania charakterystycznych układów zabudowy z licznymi mostkami prowadzącymi do poszczególnych gospodarstw lub opartych na dwóch równoległych drogach, z pasem łąk wewnątrz. Czasem tworzone na nim stawy stanowiące rezerwuary wody dla gospodarstw i na wypadek pożaru, które później zaczęto wykorzystywać je na cele rekreacyjne. Specyficzną grupą są betonowe zbiorniki przeciwpożarowe, które obecnie pozostawione bez pielęgnacji w najlepszym wypadku zarastają dziką roślinnością. Liczną grupę tworzą układy z rozległymi stawami, w których hodowano ryby.

4.2 Zieleni swobodna

Naturalna roślinność występowała sporadycznie, częściej na obrzeżu układów lub w sąsiedztwie terenów o charakterze naturalnym. W układzie przestrzennym ograniczała się do zarośli w obniżeniu terenu, przy stawach, potokach. Obecnie jest częstym elementem układu pojawiającym się spontanicznie w formie samosiewów lub wprowadzana przez mieszkańców. Zazwyczaj nie jest elementem współgrającym z tradycyjnym, uporządkowanym układem.

4.3 Zieleni komponowana

Dotyczy to roślinności wprowadzanej na podstawie określonego zamysłu. W grupie tej na terenie wsi znajdujemy sady, ogrody warzywne, jak również ogrody ozdobne, pasy przedogródków, szpalery drzew i krzewów wzdłuż drogi, rabaty i kwietniki na placach. Podobnie jak cały układ przestrzenny obecność i forma tych elementów podlegała względem praktycznym. W obrębie ogrodów przydomowych dominowały gatunki użytkowe, przeplatane ozdobnymi. Charakterystyczne są kratki umieszczane na elewacjach budynków, na których prowadzono pędy winorośli. Dawniej przeważającą przestrzeń zajmowały warzywniki. Dla roślin typowo ozdobnych pozostawiano wąski pas przed budynkiem lub nawet przed ogrodzeniem. Wzdłuż głównej drogi przechodzącej przez wieś sadzono czasem szpalery drzew (np. lipy, klony, jesiony, robinie). Częściej obsadzano drogi poza zabudową (np. dęby, lipy, wiąz, jesiony). Wiele tych elementów zachowało się i są przykładem kontynuacji tradycji.

5. Wartości krajobrazowe

Przestrzeń województwa opolskiego mimo małego zróżnicowania ukształtowania terenu na przeważającej części posiada cechy wyróżniające ją spośród innych. Oprócz walorów naturalnych (wzniesienia, rzeki, potoki, lasy) ważną rolę w takim postrzeganiu odgrywają architektoniczne dominanty przestrzenne, którymi są układy ruralistyczne, dość równomiernie rozmieszczone, posiadające wspólne cechy. Są nimi zanikające linie czerwonych dachów zabudowań ze ścianą stodół, zatopionymi wiosną i latem w zieleni sadów, zimą odsłaniającymi ciemne wrota. Łany uprawianych pól, czy pastwiska podzielone murkami lub drewnianymi płotami. Wysokie wieże kościołów, dzwonnice, czasem pałaców. Masywne zabudowania folwarków lub nietypowe budynki dawnych zakładów przemysłowych, piece wapienne, wiatraki, kominy cegielni.

6. Zagrożenia dla stanu zachowania zasobu kulturowego wsi

W zakresie układu przestrzennego poszczególnych miejscowości zachowało się wiele fragmentów o dużej czytelności. Zagrożenia pojawiają się wraz z przebudową historycznych obiektów lub budową nowych. Zanik tradycyjnych zasad kształtowania przestrzeni dotyczy w szczególności nowych terenów rozrastających się miejscowości. Zarówno podział terenu, jak również sposób lokalizacji zabudowy w niewielkim stopniu nawiązują do charakteru regionalnego. Podobnie jak dawniej organizację zagrody kształtują potrzeby gospodarstwa i praktyczne ich zaspokojenie. Wraz ze zmieniającym się profilem działalności lub ze zmianami technologicznymi następuje modyfikacja zagrody. Przekształcenia związane z dostosowywaniem warsztatu pracy do nowych warunków, jako kontynuacja tradycji zazwyczaj lepiej wpisują się w kontekst historyczny wsi. Większy dysonans wywołują obiekty niepowiązane z tradycją miejsca (pozbawione związków architektonicznych i stylistycznych).

Poważny problem stanowią modernizacje zniekształcające proporcje i wzajemne relacje sąsiadujących obiektów, zacierające klasyczne podziały elewacji, eliminujące detale wskazujące na przynależność regionalną i autentyczność. Zagrożeniem są fizyczne podziały większych zagród, które powodują zniekształcenie odbioru tradycyjnego wnętrza, jako całości.

Mimo istniejących, licznych przykładów prawidłowego kształtowania przestrzeni ogrodowej istnieje tendencja do eliminowania tradycyjnej roślinności. 'Nowa' stylistyka kształtowania przestrzeni ogrodowej wokół zabudowań wiejskich prowadzi do redukcji walorów estetycznych pod pretekstem łatwości pielęgnacji (roślinność wieloletnia, zimozielona) oraz funkcji przestaniających.

Również działania w obrębie wiejskiej przestrzeni publicznej są ukierunkowane na zmianę jej tradycyjnego charakteru na rzecz realizacji o charakterze miejskim, zunifikowanym. Place w centrum, niegdyś tętniące „życiem” wspólnoty, służące organizowaniu targów, spotkań, zamieniane są na skwery o funkcjach jedynie estetycznych, bez infrastruktury umożliwiającej wszechstronne wykorzystanie.

W kontekście wartości krajobrazowych największą stratę stanowi likwidacja stodół oraz zanik sadów i wyraźnych podziałów pól za nimi. Problemów dostarczają nowe obiekty konkurujące z historycznymi dominantami, ustawiane w zakresie osi widokowych lub umieszczane na tle wartościowych elementów (np. maszty telekomunikacyjne, silosy, hale przemysłowe obserwowane z tras komunikacyjnych, punktów widokowych, tablice reklamowe na budynkach, ogrodzeniach, w pasie drogowym).

Dzięki prowadzonej przez wieki w sposób uporządkowany gospodarki przestrzennej na terenie województwa zachowało się wiele fragmentów typowego krajobrazu związanego z kulturą rolniczą. Realizacja nowych inwestycji powinna uwzględniać elementy i obszary wartościowe oraz w miarę możliwości je uwypuklać.

Tablica 1. Formularz inwentaryzacji zasobu kulturowego wsi wraz z oceną punktową (waloryzacja) – przykład.

94	42	48		1	nr ankiety
Jełowa	Rożnów	Żyrowa		2	Dane ogólne miejscowości
Łubniany	Wołczyn	Zdzieszowice	Nazwa miejscowości (gmina/powiat)	3	
opolski	kluczborski	krapkowicki	Czas i geneza powstania (Fundacje książęce, kościelne, możnowładcze, osady i osiedla związane z przemysłem itp. wydarzenia historyczne	4	
2	2	2	punkty	5	Historyczny układ przestrzenny
U,M	M	U/M	Układ przestrzenny wsi (typy: Ulicówka, Owalnica, Mieszany, Koncentryczny, Wrzecionowaty itp.)	6	
Sch,Ok,Wa	Sch,P	Ok, P	Układ/konstrukcja przestrzeni wsi (Pierzeje, charakteryst, czytelny Schemat organizacji zabudowy, wewnętrzne Osie kompozycyjne, Wnętrza architekt.)	7	
ukt b	Sch zab, W,O	ukt b	Powtarzający się schemat organizacji zabudowy poszczególnych zagród (układ budynków, położenie ogródków / warzywników)	8	Historyczne obiekty i zespoły architektoniczne
20	25	15	punkty	9	
zab zagr	Zab zagr	zab zagr, sta, sp,	Zabudowa zagrodowa (stodoły, spichlerze, obory, stajnie, gołębniki itp.)	10	
	D,F	P, F	Zamek/ Pałac/ Dwór/ Folwark	11	
K,P	K	K, P	Klasztor / Kościół / Plebania	12	
D.Sz,R,C,P		R, Sz, sto, C, P, kuźnia	Obiekty użyteczności publicznej i usługowe (Dworzec, Karczma, Remiza, Szkoła, Cmentarz, Poczta itp.)	13	
C	Kuźnia ze stelmarnią		Zabytki przemysłowe (Cegielnie, Huty, Młyny, Browary, Gorzelnie)	14	
Ka,K,B	K,G	Ka,Ogr, B, murowane słupy ogłoszeniowe	Elementy małej architektury (Krzyże, Kapliczki, Groty, Dzwonki zmarłych, Figury, Pomniki, Bramy itp.), Ogrodzenia	15	
B,T	St,S,Z,T	T, S	Elementy infrastruktury technicznej (rodzaj nawierzchni dróg: Bruk, Kamień polny, stacje Transformatorowe, Słupy , Studnie i Zbiorniki p. pożarowe, Mostki, Jazy itp.)	16	
14	10	19	punkty	17	
C,Dach c	D,C,T,Dach c	C, T (wapienny), Dach c	Dominująca i wyróżniająca technika budowlana, stosowane materiały budowlane oraz sposób wykończenia (ściany: Drewno, Kamień, Cegła, Głina,Tynk; pokrycie dachu: Dachówka ceramiczna, Łupek, gont, Słoma, itd.)	18	Elementy regionalnego stylu architektonicznego
	S (z cegły)	Sz, DS, G	Detal i elementy uzupełniające (Sztukaterie, Stolarza, Detal Snyderski, Ganki, Okiennice itd.)	19	
6	12	18	punkty	20	
Al., Sk	Al,P	Al, P, dąb cesarski w centrum wsi	Zieleń komponowana (układy Alejowe, Szpalery, Parki, Skwery)	21	Wartości przyrodnicze
P	W,S,P		Ogrody przydomowe (Warzywniki, Sady, Przedogródki)	22	
P, L, N	L,N,Z	P, L, N, Z	Zieleń swobodna (Pojedyncze, Luźne nasadzenia, Naturalne zadrzewienia i Zarośla)	23	
	S	S, P	Obiekty hydrologiczne (Jeziora, Stawy, Rzeki, Potoki, Rowy)	24	Wartości krajobrazowe
3	6	4	punkty	25	
pa,Z	D	D, pa (od strony pd-zach)	Zewnętrzna ekspozycja układu (panorama wsi: historyczne Dominanty, Zabudowania, układ Ogrodzeń itp.)	26	
P,Ł			Charakterystyczny układ Pól, Łąk, Miedz	27	Uwagi
	Pw(kościół-park)	O (w kier. pd-zach, na wzgórzu)	Punkty i Powiązania widokowe, Otwarcia widokowe na krajobraz zewnętrzny	28	
4	2	3	punkty	29	
	w rej. kościół fil.pw. św. Trójcy, grobowiec, dwór, park z aleją	w rej. koś. par. pw. św. Mikołaja, pałac, park, folwark, czworak, kuźnia	Wartości niematerialne i dodatkowe atrybuty (np. wpisy do rejestru, tradycje, formy i funkcje związane ze szczególnym użytkowaniem np. pasieki; placówki o charakterze muzealnym np. izby, kolekcje sprzętu rolniczego i gospodarskiego itp.)	30	
51	58	63	SUMA		

Tablica 2. Wyniki waloryzacji zasobu kulturowego wsi.

Lp.	Nr ankiety	powiat	gmina	Nazwa miejscowości	Grupa A Historyczny ogólny układ przestrzenny	Grupa B Jednolite fragmenty historycznego układu przestrzennego	Grupa C Pojedyncze obiekty architektoniczne, pojedyncze cechy i wyróżniki
1	17	brzeski	Olszanka	Czeska Wieś	A - wysokie		C - bardzo wysokie
2	19			Michałów	A-wysokie		C - dobre
3	21			Pogorzela	A - dobre		C - dobre
4	20			Obórki	A - wysokie		
5	18		Lewin Brzeski	Krzyżowice	A - dobre		
6	14			Różyna	A - bradzo wysokie		C - wysokie
7	16			Strzelniki			C - wysokie
8	11			Łosiów	A - dobre		
9	12			Oldrzychowice	A - dobre		
10	15			Sarny Małe		B - dobre	
11	5		Skarbimierz	Żłobizna	A - dobre		C - wysokie
12	1			Pępice	A - wysokie		C - dobre
13	4			Brzezina	A - dobre		
14	2			Małujowice	A - dobre		
15	3		Grodków	Zielęcice	A - dobre		
16	8			Kolnica	A - dobre		C - dobre
17	23	głubczycki	Głubczyce	Ściborzycze Małe	A - wysokie		C -wybitne
18	24			Grobniki		B - bardzo wysokie	C - bardzo wysokie
19				Równe	A - wysokie		C - wysokie
20				Gołuszowice	A - dobre		C - wysokie
21				Dobieszów	A - dobre		C - dobre
22				Mokre	A - dobre		
23				Radynia	A - umiarkowane		
24	25		Kietrz	Piłszcz		B - bardzo wysokie	C - wybitne
25	22		Baborów	Książę Pole		B -wybitne	C - bardzo wysokie
26	29	kędzierzyński-kozielski	Cisek	Łany	A - wysokie		C - dobre
27	26		Bierawa	Bierawa	A - umiarkowane		C - dobre
28	27			Dziergowice			C - dobre
29	28			Lubieszów			C - dobre
30	31		Pawłowiczki	Ostrożnica	A - umiarkowane		
31	30			Naczesławice	A - wysokie/dobre		C -umiarkowane
32	33		Polska Cerekiew	Zakrzów		B - bardzo wysokie	C -umiarkowane
33	40		Wołczyn	Brzezinki	A - wysokie		C - bardzo wysokie
34	41			Skafąg	A - umiarkowane	B - umiarkowane	C - dobre
35	42			Rożnów	A - umiarkowane		
36	39	kluczborski	Lasowice Wielkie	Gronowice	A - wysokie		C - dobre
37	38			Jasienie	A - umiarkowane/dobre		C - dobre
38	35		Byczyna	Jaśkowice	A - umiarkowane		C - dobre
39	34			Paruszowice		B - dobre	
40	37		Kluczbork	Łowkowice			C - dobre
41	36			Kujakowice Dolne	A - wardzo wysokie		C -umiarkowane
42				Kujakowice Górne	A - wysokie		C - umiarkowane
43	43	krakowicki	Gogolin	Kamień Śląski		B - bardzo wysokie	C - wysokie
44	48		Zdzieszowice	Żyrowa	A - umiarkowane		C - dobre
45	46		Walce	Dobieszowice	A - dobre		
46	47			Stradunia	A - umiarkowane		
47	45		Strzeleczy	Strzeleczy		B - bardzo wysokie	
48	44		Krapkowice	Pietna		B - wysokie	
49	49	namysłowski	Namysłów	Igłowice k. Woskowic		B - bardzo wysokie	C - wybitne
50	50			Smarchowice Śl.	A - dobre		
51	51			Minkowskie	A - umiarkowane		
52	56		Świerczów	Miejsce	A - wysokie		C - wysokie
53	55		Świerczów	Pokój			C - wysokie
54			Pokój	Fałkowice		B - wysokie	
55	53		Domaszowice	Strzelce			C -umiarkowane
56	52			Nowy Las			C -umiarkowane

Tablica 2 (ciąg dalszy). Wyniki waloryzacji zasobu kulturowego wsi.

Lp.	Nr formularza	powiat	gmina	Nazwa miejscowości	Grupa A Historyczny ogólny układ przestrzenny	Grupa B Jednolite fragmenty historycznego układu przestrzennego	Grupa C Pojedyncze obiekty architektoniczne, pojedyncze cechy i wyróżniki
57	67	nyski	Nysa	Jędrzychów	A - wysokie		C - bardzo wysokie
58	70			Złotogłowice	A - wybitne		C - bardzo wysokie
59	68			Sękowice	A - dobre		
60	75		Paczków	Stary Paczków	A - wybitne		C - wysokie
61	73			Kamienica			C -umiarkowane
62	74			Kozielno	A - dobre		
63				Unikowice	A - dobre		
64	63		Łambinowice	Jasienica Dolna	A - wysokie		C - wysokie
65	64			Mańkowice	A - bardzo wysokie		C - dobre
66	65			Piątkowice	A - umiarkowane		
67	62		Korfantów	Ścinawa Mała	A - dobre		C - wysokie
68	61			Gryżów	A - wysokie		
69	60		Kamiennik	Goworowice	A - umiarkowane	B - umiarkowane	C - wysokie
70	71		Otmuchów	Grądy, przysiółek Łaskowice	A - umiarkowane		C - dobre
71	117			Siedlec	A - dobre		
72	57		Głuchotąży	Konradów	A - dobre		C -umiarkowane
73	59			Nowy Las	A- dobre		
74	58			Stary Las	A - dobre		
75	76		Pakostawice	Prusinowice	A - wysokie		
76	77		Skoroszyce	Sidzina	A - wysokie		
77	81	oleski	Zębowice	Radawie	A - dobre		C - dobre
78	80			Zębowice			C - dobre
79	82			Kadłub Wolny	A - wybitne		
80	78		Olesno	Bodzanowice	A - dobre		
81	79		Gorzów Śląski	Uszyce	A - dobre		
82	85	opolski	Chrzastowice	Dębie			C - dobre
83	87			Lędziny			C - umiarkowane
84	88			Niwki	A - dobre		
85	89			Suchy Bór	A - umiarkowane		
86	86			Dębska Kuźnia		B - wysokie/dobre	
87	90		Dąbrowa	Narok			C -umiarkowane
88	102		Tarnów Opolski	Kosorowice	A - wysokie		
89	96		Niemodlin	Gracze		B - dobre	
90	97			Sarny Wielkie	A - dobre		
91	84		Ozimek	Krasiejów	A - umiarkowane		
92	83			Jedlice k. Antoniowa		B - dobre	
93	94		Łubniany	Jełowa		B - dobre	
94	103		Turawa	Zakrzów Turawski		B -wybitne	
95	106	prudnicki	Głogówek	Biedrzychowice	A - dobre		C - dobre
96	107			Wierzch	A - wysokie		
97	108		Prudnik	Niemysłowice	A - dobre		
98				Piorunkowice		B - dobre	
99	104		Biała	Chrzelice	A - wysokie		
100	105			Solec	A - dobre		
101		strzelecki	Lubrza	Trzebina	A - wysokie		
102	109		Jemielnica	Centawa			C - dobre
103	111			Jemielnica		B -wybitne	
104	110			Gąsiorowice	A - umiarkowane	B - wysokie	
105	113		Strzelce Opolskie	Kadłub			C -umiarkowane
106	115			Rozmierz	A - wysokie		
107	114			Osiek	A - dobre		
108	112		Kolonowskie	Spórok	A - umiarkowane		

wybitne bardzo wysokie wysokie dobre umiarkowane

Tablica 3. Liczba ocenianych miejscowości w układzie grup.

Ocena miejscowości	Grupa A	Grupa B	Grupa C
Wybitne	3	3	3
Bardzo wysokie	3	6	6
Wysokie	22	4	12
Dobre	31	6	21
Umiarkowane	17	2	11
RAZEM	76	21	53

Tablica 4. Liczba miejscowości w podziale oceny jakościowej w układzie powiatów.

Powiat:	Walory zasobu kulturowego wsi				
	Wybitne	Bardzo wysokie	Wysokie	Dobre	Umiarkowane
Brzeski	-	2	7	14	-
Głubczycki	3	4	4	4	1
K-Kozielski	-	1	2	4	4
Kluczborski	-	2	3	6	7
Krapkowicki	-	2	2	2	2
Namysłowski	1	1	4	1	3
Nyski	2	3	9	10	6
Oleski	1	-	-	5	-
Opolski	1	-	2	5	4
Prudnicki	-	-	3	5	-
Strzelecki	1	-	2	2	3
RAZEM	9	15	38	58	30

